

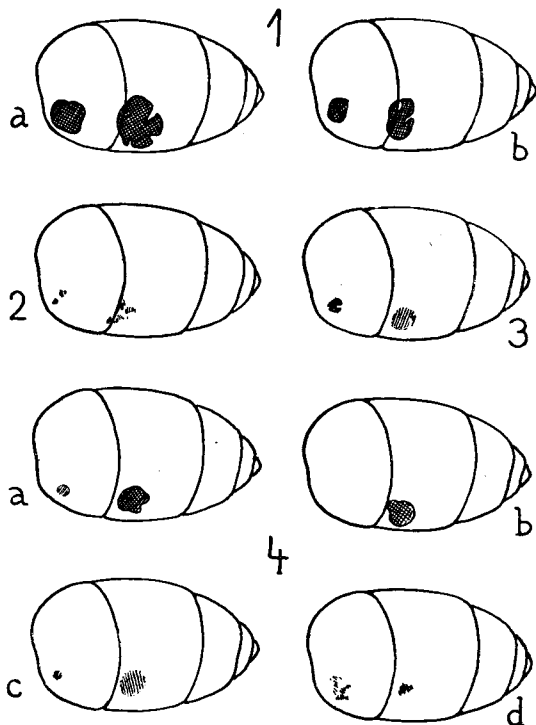
Vladimír Novák:

**DOLICHODERUS (SUBGEN. HYPOCLINEA) QUADRI-
PUNCTATUS VAR. KRATOCHVÍLI VAR. NOVA.
(FORMICOIDEA, DOLICHODERIDAE)**

V srpnu r. 1938 mně přivezl p. ingst. K. Pultr větší počet mravenců, nasbíraných v okolí Košic (tehdy Slovensko), mezi nimiž byly dvě dělnice druhu *Dolichoderus quadripunctatus* L. Tyto byly na první pohled nápadné tím, že skvrny na 1. a 2. článku zadečku byly zcela nezřetelné, tmavší a mnohem menší než u normální formy (viz obr. 3.). Též barva hrudi a stopky u těchto exemplářů byla poněkud temnější. Již tehdy jsme zamýšleli s J. Sadilem, který mravence rovněž prohlížel, popsati je jako zvláštní formu; protože však jsme měli tehdy k dispozici pouze dva exem-

Časopis Č. Spol. Ent. XXXVIII.-1941 (15. V. 1941).

pláře a *D. quadripunctatus* je znám svou variabilitou ve velikosti abdominálních skvrn, nemohli jsme s jistotou rozhodnouti nejde-li snad pouze o extrémní případy této variability. To bylo hlavní

Tvar a velikost bílých skvrn na prvých dvou člancích zadečku mravence *Dolichoderus quadripunctatus* L. Pohled se strany pod úhlem 45° , l. f. *typica* L.: a) skvrny normálně vyvinuté; b) skvrny minimálně vyvinuté (podle jedinců z Měchenic, leg. Novák). — 2.—4., var. *Kratochvíli* nov.: 2, podle jedince z Mohelna (leg. Dr. Kratochvíl); 3, podle jedince z Košic (leg. Pultr); 4, a—d) podle jedinců z téže kolonie od Třeboňe (leg. Novák): krajní meze variability kreseb: a) skvrny nejlépe vyvinuty, d) skvrny nejméně vyvinuty, b) a c) tvary přechodné.

Forma magnitudoque macularum albarum abdominis segmentis primi secundique speciei *Dolichoderus quadripunctatus* L. l. a—b) forma *typica*, 2.—4. var. *kratochvíli* nov.: 2. e Mohelno, leg. dr. Kratochvíl, 3. e Košice, leg. K. Pultr, 4a—d) e Třeboň, leg. V. Novák.

příčinou, proč jsme tehdy od pojmenování této formy prozatím upustili.

V květnu 1939 jsem však nalezl na exkursi na Třeboňsko, kde je mravenec *D. quadripunctatus* na tamních starých dubech,

již jsou zpevňovány hráze rybníků, dosti rozšířen (zjistil jsem za svého pobytu nejméně 50 kolonií), na jednom staletém dubu na hrázi Opatovického rybníka silnou kolonií tohoto mravence, jejíž ♀♀ byly nápadné tím, že u většiny byly vyvinuty jen dvě skvrny (na 2. čl. zadečku) u mnohých pak nebylo lze rozeznatí pouhým okem skvrn vůbec. Když jsem prohlížel později vzorek této kolonie pod mikroskopem, zjistil jsem, že jde o kolonii sice značně variabilní ve velikosti a intenzitě abdominálních skvrn, že však u žádného jedince nejsou skvrny vyvinuty v té míře, jako u normálního *D. quadripunctatus*. Prohlížené ♀♀ tvořily téměř plynulou řadu různě vyvinutých abdominálních skvrn, z nichž jsem na obrázku zakreslil čtyři jedince, jež představují krajní meze této variability ve studované kolonii (obr. 4a—d). Jedinec na obr. a se blíží velikostí skvrn nejvíce normálnímu *D. quadripunctatus*: má totiž oba páry skvrn zřetelně vyvinuté, přední však jsou poněkud temnější a tedy méně jasné a mimo to oba páry jsou značně menší než u normální formy; jedinec na obr. b má první pár skvrn zcela vymizelý, nezřetelný ani mikroskopickým zvětšením (30—60×), zatím co druhý pár je normálně jasný a velikosti jako u jedince na obr. a; na obr. c jsou vyvinuty oba páry skvrn, ale jsou velmi nejasné a jsou barvy spíše šedobílé až světle šedé a konečně u d skvrny nejsou vůbec patrné pouhým okem; teprve při mikroskopickém zvětšení spatříme na příslušném místě prosvítající světlejší zbarvení, nezřetelně ohraničené. Mezi 20 prohlíženými dělnicemi jsou nejhojněji zastoupeny jedinci blízcí se tvaru b (8) a a (5), méně tvaru d (4) a c (3). U žádného z prohlížených jedinců nebyly však skvrny vyvinuty v té velikosti a barvě jako u normální formy, jak je znázorněna na obr. 1. (a — skvrny normálně vyvinuté, b — minimálně vyvinuté).

Je zřejmo, že tak zřetelně vyhraněná odchylka je samostatnou formou. Proto, když mi letos p. doc. dr. J. Kratochvíl sdělil, že našel na jz. Moravě u Mohelna podobnou kolonii, jejíž jedinci byli z části zcela bez skvrn, z části u nich byly tyto jen nepatrně vyvinuty a zaslal mi laskavě její ukázkou (obr. 2), která se v celku shoduje s exempláři z Košic (obr. 3), neváhal jsem ji popsat jako novou varietu:

Dolichoderus (Hypoclinea) quadripunctatus var. kratochvíli
var. n.

♀. Liší se od typické formy velikostí a intenzitou světlých skvrn na 1. a 2. článku zadečku; tyto jsou šedobílé až šedavé, někdy zcela nezřetelné (na rozdíl od typu, kde jsou jasně žlutobílé) a jsou-li vůbec některé z nich vyvinuty, jsou vždy menší než u typické formy. Mezi ♀♀ téže kolonie jsou sice často značné rozdíly ve velikosti a intenzitě skvrn (obr. 4a—d),

tyto však nikdy nedosahují těch rozměrů a jasnosti jako u typ. formy (obr. 1a—b) U většiny exemplářů je kromě toho červená barva hrudi a stopky zřetelně tmnějši a důlkování hlavy je o poznání mělčí a řidší, takže se tyto části těla zdají býti poněkud lesklejši.

Dosavadní naleziště: Košice (dříve Slovensko, nyní Maďarsko), leg. ingst. K. Pultr 1938; Třeboň (j. Čechy), leg. autor 1939, Dlouhopolsko (Čechy, Polabí), leg. RNSt. M. Radhouský 1939; Mohelno (jz. Morava), leg. doc. dr. J. Kratochvíl 1940, Srbsko (stř. Čechy), leg. řed. J. Roubal. — Z těchto nálezů se zdá, že tato varieta je ve stř. Evropě dosti rozšířena, je však mnohem vzácnějši než forma typická.

Popsanou varietu jsem pojmenoval na počest svého vzácného přítele pana universitního docenta dr. Josefa Kratochvíla, jemuž při této příležitosti ještě jednou srdečně děkuji za laskavé zapůjčení materiálu a prohlídku a doplnění rukopisu tohoto článku.

S u m m a :

Dolichoderus (Hypoclinea) quadripunctatus var. kratochvíli var. n.

Ab operaria formae typicae magnitudine intensitateque macularum clararum abdominis segmentis primi et secundi differt; maculae haec griseo albae usque griseae sunt, nonnumquam immo indistinctae (ad contrarium apud formam typicam clare flavo-albae sunt) et si nonnullae earum evolutae, semper minores quam apud formam typicam sunt. Quamquam inter operarias eisudem coloniae saepe differentiones in magnitudine atque intensitate macularum (v. fig. 4a—d!) magnae sunt, tamen numquam neque magnitudinem neque claritatem macularum formae typicae habent. Praeter ea apud plurimas operarias per me inventas thoracis petiolique color valde obscurior et capitis thoracisque punctatio leviter minus profundum atque rarior est, ut haec corporis partes fulgentiores videntur.

Typus: Košice (suo tempore Slovakia, nunc Hungaria), leg. ingst. K. Pultr 1938. Ceterae localitates: Třeboň (Bohemia mer.), leg. auctor 1939; Dlouhopolsko (Bohemia centr.), leg. RNSt. M. Radhouský 1939; Mohelno (Moravia occ. merid.), leg. Dr. Kratochvíl 1940; Srbsko (Bohemia centr.), leg. dir. J. Roubal. — Quamquam haec varietas e localitatibus traditis Europam mediam satis frequentare videtur, tamen formae typicae multo rarior est.

Varietatem hanc novam in honorem amico meo, dom. clarissimo univ. doc. dr. Josef Kratochvíl denominavi.